

Den siste reaktionäre resenären

Wilfred Thesiger, den kanske siste klassiske upptäckaren, har blivit föremål för en andaktig biografi av Michael Asher. Svante Folin anmäler.

Upptäcktsresor har, jämte krig och religion, varit klassiska arenor för hjältedåd och enastående, individuella prestationer. Den episke resenären utför bragder, möter och bemästrar fador, utforskar och njuter av det identitetsupplösande exotiska. I kölvattnet av den upptäcktsresande eliten rör sig en större men alltjämt hedervärd grupp äventyrlystna och aktiva resenärer.

Saklitteratur

Michael Asher
Thesiger
Viking, 1994

Intill slutet av 1800-talet var utlandsresor obekväma, svårkomförliga och dyra. De fordrade lång planering och stora investeringar av såväl tid som pengar. De innebar risker för hälsan och till och med livet. Det engelska ordet traveller stammar etymologiskt från franskans travailler (arbeta, möda, plåga), som i sin tur ytterst går tillbaka till latinets trepalium, ett treuddigt tortyrinstrument.

Under 1900-talets gång har resenären ersatts av sin parodi, den moderna turisten, en passiv konsument som köper en varudeklarerad, garanterad, helforsäkrad paketresa till Disneyinspirerade fantasmagorier.

Den förste och den siste

Hanno, som 450 f Kr seglade från Kartago utmed Afrikas kust till Sierra Leone, anses i encyklopediska sammanhang vara den förste upptäcktsresanden. Den siste är inte en blöjförsedd astronaut utan Wilfred Thesiger, som blivit föremål för en andaktig biografi av Michael Asher: *Thesiger, Viking 1994* (Själviografi The Life of My Choice utkom 1988).

Thesiger är en atavistisk reminiscens av den heroiske, excentriske pojkboksengelsmannen. Han föddes 1910 i Addis Abeba, där hans far var brittisk minister – släkten tillhörde gräddan av den brittiska imperiebyggarklassen. Hans farfar, Lord Chelmsford, hade deltagit i Krimkriget, det indiska myteriet samt Kaffer- och Zulukrigen.

Sitt första decennium tillbringade Wilfred i det av medeltida barbari präglade Abessinien (Thesiger vägrar stilenligt även idag att kalla landet Etiopien). År 1896 hade kejsar Menelik firat sin seger över italierna vid Adua genom att kapa högra handen och vänstra foten på 1 500 överlöpare.

Som sexåring bevittnade Wilfred segerparaden efter ett annat fältslag mellan inhemska maktfaktioner – ett dansande dervishupptåg, där gallskrivande krigare viftade med sina of-

Wilfred Thesiger – kritisk mot den nya världen. Missionärernas ivran att införa västerländsk etikett väcker Thesigers sardoniska avsmak. Han beskriver gillande den nuerhövdning i södra Sudan, som motvilligt iförde sig shorts vid kolonialbyråkratiska hemsökelse men lämnade gylfen öppen och lät allting hänga utanför med en effekt som var "håpnadsväckande oanständig".

fers blodiga klädespersedlar. "Den dagen föddes i mig ett livslångt begär efter barbarisk prakt, efter vildhet och färg och trumors dunkande, den gav mig en bestående vördnad för uråldriga seder och ritualer, ur vilket sedermera skulle uppstå ett djupt liggande motvilja mot västerländska innovationer i fjärran länder och en avsmak för den moderna världens enformiga faddhet."

Hemkomsten till England och livet på internatskolan med de sedvanliga ingredienserna av prygel, pennalism, sodomi och yllevåt leda blev en chock för den unge romantikern. Han slöt sig definitivt inom sig själv och dröme och läste om Afrika.

I Oxford kompenserade han sin brist på skolastisk inklination genom att bli boxningsmästare och vinna över Cambridge fyra år i rad. År 1930 fick han en personlig inbjudan att närvara vid Haile Selassies kröning. Thesigers far hade alltid stött före detta Ras Tafari, det blivande Lejonet av Juda, i hans intriger för att bli Abessinien

kejsare.

Så fort kröningsfestligheterna var genomlidna samlade Thesiger ihop en liten skara somalier och kameler i avsikt att utforska den lika okända som mörkade Danakilöknen, vars invånare hade som hobby att samla på manliga könsorgan. Den brittiske ministern försökte i faderlig anda stoppa det unga bruschhuvudets vansinnesprojekt men fick nöja sig med den resignerade avskedsrepliken: "Var försiktig! Det skulle vara otrevligt om ni lät er hackas i stycken av danakilerna just efter kröningen. Det skulle i viss mån förstöra effekten av det hela."

Uppenbarelse

För Thesiger var denna första utflykt i det okända en uppenbarelse – "En månad färdades jag i ett förbränt, fiendligt land. Jag var ensam, det fanns ingen jag kunde rådfråga; om jag stötte på fiendliga infödingar kunde jag inte få någon hjälp, om jag blev sjuk fanns det ingen som kunde sköta mig... Jag var ofta trött och törstig, ibland rädd och ensam men smakade friheten och ett liv från vilket det inte fanns någon återvändo. Detta var den mest avgö-

rande månaden i mitt liv."

Han hade bevittnat danakilernas oupphörliga dödande men accepterat det som en del av deras livsstil och kände ingen önskan att se dem administrerade eller civiliserade. Thesigers värderelativism är inte av den akademiska länsstolsvarianten. Han anser att all utveckling är till det sämre och att det ymniga talet om mänskliga rättigheter är ett ogenomförbart nonsens: "Who the hell gave us the right to go around interfering and asserting human rights all over the place."

Thesiger befinner sig i fundamental konflikt med det tjugonde århundradet – redan som ung sammanfattade han sin inställning: "Jag längtade efter det förgångna, ogillade det närvarande och var rädd för framtiden."

Av naturen luddit har han alltid hatat maskiner. "Jag minns ännu hur bittert jag reagerade mot nyheten att någon flugit över Atlanten eller kört genom Sahara. Jag hade redan då förstätt, att de mekaniska transportmedlens snabbhet och bekvämlighet oundvikligen skulle förstöra all olikhet i denna värld."

Då han 1969 på en ödslig expedition vid före detta Rudolf-sjön, av en förvirrad inföding erfar att människan satt sin fot även på månen, känner han en djup förtvivlan och fasa inför den moderna teknologins allförhärjande framfart och o begränsade förmåga att utrota aparta livsformer och stilar och i sin terminala triumf förvandla hela jordklotet till asfalterat pe-neplan av homogeniserad, televiserad bydioti.

Hans kompromisslösa förakt för tekniska proteser framgår glasklart av följande reflexion: "Jag tyckte instinktivt att det var bättre att inte komma upp på Mount Everest alls än att nå toppen med hjälp av syrgas."

I rollen av förstörd kolonialtjänsteman betvivlade Thesiger aldrig att det brittiska imperiet, till skillnad från andra dito, varit till avgjord välsignelse för de infödingar, som tvingats ta en paus i det ömsesidiga halvskärandet under trycket av Pax Britannica. Han beklagar likväl livligt att koloniserings "öppnande vägen för progressivitetens förstörande hand och så kallade moderna bekvämligheter."

Missionärernas beskäftiga sekterism och ivran att införa västerländsk etikett väcker hans sardoniska avsmak. Han beskriver gillande den nuerhövdning i södra Sudan, som motvilligt iförde sig shorts vid kolonialbyråkratiska hemsökelse men lämnade gylfen öppen och lät allting hänga utanför med en effekt som var "håpnadsväckande oanständig".

Gräshoppskontrollen

Efter paradigmatiskt heroisk kristjänst på underliga platser lyckades han bli anställd av Gräshoppskontrollen, ett organ som hade till uppgift att uppsåta spirande gräshoppsvärmor i Arabiens 1,5 kvadratkilometer miljoner stora ökenområde och strypa dem i deras linda.

Under denna täckmantel utforskade han 1945-50 Rub al Khali – det tomma området – en absolut helvetisk biotop, som väckte den intill masochism asketiske Thesigers stora gillande. Beledsagad av en handfull beduiner kartlägger han under livshotande strapats detta, av naturliga skäl utforskade, område.

Han älskar de fanatiska, stolta, snarstuckna, gästfria och hårdiga beduinerna lika mycket som han föraktar städernas "rännstensaraber", parasiterande proletärer i den flugmyllrande smutsen, som inte ens kan svära ordentligt utan bara utgjuter sig i "meningslösa snaskigheter". "Jag hade lärt känna den tillfredsställelse som kommer med utstadd vederböda och den glädje som avhållsamheten alstrar, belåtenheten när magen är full, köttets saftighet, smaken av rent vatten, den exotiska lyckan att ge efter när behovet av sömn är en rent tortyr."

Thesiger är inte precis l'homme moyen sensuel – han bryr sig inte om vad han äter, ratar vin, sprit och tobak samt konstaterar med en ödslig lakonism: "Sex has been of no consequence to me." Hans estetiska preferens är uppenbarligen vilda ynglingar.

Thesiger är ingen sentimental arabromantiker. Ofta blir han ytterst irriterad på beduinernas emotionella extremism, meningslösa grymhet och högljudna grålsjuka. När två av hans kumpaner vrålgrälade i två dagar rörande huruvida den enes sedan tjuo år døde farfar hade fjärtat offentligt eller ej, brister hans tålmod. De ser förvånat på honom och säger: "Men det gör ju att tiden går fortare."

Resultatet av denna strapats blev klassikern Arabisk öken, 1959, författad i Köpenhamn, en stad som Thesiger uppsökte för ändamålet, då han fann den fullkomligt ointressant.

Sedan 1968 lever han huvudsakligen i norra Kenya bland nomadiserande relikter av samburu- och turkanfolken med korta avstickare till sin Chelseavåning. Han konstaterar dystert, att det nu inte finns en enda plats på jorden där natthimlen är obefläckad av djävulska påfund som jetplan och satelliter.

Under mer än femtio års tid har Thesiger, under för vanliga dödliga outhärliga vederböda varit på flykt från samtiden som han alltid, med reaktionär oförsamlighet, funnit såväl moraliskt som estetiskt motbjudande. Han har inte rest för att samla information eller rita kartor; sådant är delvis önskad biprodukt. "Jag utstakade ett mål för mig under dessa färder och fastän målet i sig inte hade någon betydelse, var dess uppnående värt varje ansträngning och varje uppoffring. Ty, det är inte målet utan vägen dit som betyder något och ju svårare färderna är, desto mer blir den värd."